

ΞΥΠΝΩ

Ξυπνώ κ. **Ξυπνάω**, ρ. [<μσν. ξυπνῶ], ξυπνώ. **1.** βγαίνω από τη λανθάνουσα κατάσταση στην οποία βρίσκομαι, βγαίνω από την αδράνεια, ενεργοποιούμαι: «αν δεν ξυπνήσεις, θα σου φάει ο άλλος τη δουλειά || αν δεν ξυπνήσεις, θα σου φάει ο τύπος την γκόμενα». (Λαϊκό τραγούδι: *μάγκικα τραγούδια θα σου γράψω για να σου θυμίζουν τα παλιά· οι παλιοί νταλκάδες να **ξυπνάνε**, οι παλιές οι πίκρες να ξοφλάνε – γόησσα ξανθιά*). **2.** φέρνω στο νου μου, ξαναζωντανεύω στη μνήμη μου: «η παλιά μου γειτονιά, ξυπνάει στο μυαλό μου τα παιδικά μου χρόνια». (Λαϊκό τραγούδι: *μια και ήρθες να **ξυπνήσεις** τις παλιές μου αναμνήσεις, θα γνωρίσεις χίλιες δυο βραδιές πώς γλεντάνε οι καλές καρδιές*). **3.** αρχίζω να καταλαβαίνω πράγματα που μέχρι πριν από λίγο αγνοούσα, πονηρεύω, πονηρεύομαι: «κοίτα που ξύπνησε κι ο τάδε και μας το παίζει μόρτης! || σήμερα ξύπνησε η νεολαία και δεν είναι σαν την παλιά, που δεν απαιτούσε τίποτα». (Λαϊκό τραγούδι: *ο βλάχος από τη Βλαχιά κι από το Καρπενήσι, σαράντα χρόνια στη μαγκιά κι ακόμα να **ξυπνήσει** // δεν της χάλασα ποτέ μου το χατίρι της κι ας μου τα 'κανε εκείνη πάντα ρόιδο· μα να δούμε ποια θα είναι τα χαίρια της, που **εξύπνησα** απόψε, το κορόιδο*). **4.** προστακτ. **Ξύπνα!** ως προτρεπτικό επιφώνημα σε κάποιον να ενεργοποιηθεί. Τις περισσότερες φορές, συνοδεύεται και από το όνομα του ατόμου στο οποίο απευθύνεται η προτροπή: «ξύπνα Θανάση! || ξύπνα Βασίλη!». (Ακολουθούν 22 φρ.)·

- για να ξυπνάν τα αίματα! ή για να ξυπνούν τα αίματα! βλ. λ. [αίμα](#)·

- κανόνια να βαράνε δεν ξυπνάει, έχει πολύ βαρύ ύπνο, κοιμάται πολύ βαθιά: «όταν γυρίζει κουρασμένος απ' τη δουλειά και πέφτει για ύπνο, κανόνια να βαράνε δεν ξυπνάει»·

- κοιμάμαι και ξυπνάω, συνεχώς, αδιάλειπτα, χωρίς σταματημό: «κοιμάμαι και ξυπνάω, και το μυαλό μου είναι πώς να εξασφαλίσω τα παιδιά μου». (Λαϊκό τραγούδι: *με τ' όνομά σου το γλυκό **κοιμάμαι και ξυπνάω** και μέρα-νύχτα στο κρασί τον πόνο μου ξεχνάω*)·

- κοιμήθηκα νέος και ξύπνησα γέρος, βλ. λ. [γέρος](#)·

- κοιμήθηκε φτωχός και ξύπνησε πλούσιος, βλ. λ. [πλούσιος](#)·

- με τις κότες ξυπνά, με τις κότες κοιμάται, βλ. λ. [κότα](#)·

- ξύπνα ρεεε! λέγεται σε κάποιον που ζει στον κόσμο του, που δεν αντιλαμβάνεται τι γίνεται γύρω του: «Ξύπνα ρεεε! Τα πράγματα άλλαξαν και δεν είναι όπως ήταν προπολεμικά». Συνήθως συνοδεύεται από χειρονομία με την παλάμη μας να χτυπάει το κεφάλι του συνομιλητή μας ή από χειρονομία με τα χέρια μας να τον πιάουμε από τους ώμους και να τον ταρακουνάμε, όπως κάνουμε, όταν θέλουμε να ξυπνήσουμε κάποιον που κοιμάται βαθιά·

- ξυπνάει μέσα μου το ζώο ή ξυπνάει το ζώο μέσα μου, βλ. λ. [ζώο](#)·

- ξύπνησε ανάποδα, βλ. λ. [ανάποδος](#)·

- ξύπνησε από λάθος πλευρό, βλ. λ. [πλευρό](#)·

- ξύπνησε η καρδιά του, βλ. λ. [καρδιά](#)·

- ξύπνησε με τον κώλο στον ανήφορο, βλ. λ. [κώλος](#)·

- ξύπνησε μέσα μου το ζώο ή ξύπνησε το ζώο μέσα μου, βλ. λ. [ζώο](#)·

- ξύπνησε στο πλάι, βλ. λ. [πλάι](#)·

- ξύπνησε στραβά, βλ. λ. [στραβός](#)·

- ξύπνησε φρέσκος, βλ. λ. [φρέσκος](#)·

- ξυπνώ με τα κοκόρια, βλ. λ. [κοκόρι](#).
- ξυπνώ με τις κότες, βλ. λ. [κότα](#).
- όποιος ξυπνάει πρωί, βρίσκει το φλουρί, βλ. λ. [φλουρί](#).
- ποτέ σου μην ξυπνάς λιοντάρι που κοιμάται, βλ. λ. [λιοντάρι](#).
- τ' αγώι ξυπνά τον αγωγιάτη, βλ. λ. [αγώγι](#).
- το πουλί που ξυπνάει πρωί, τρώει το σκουλήκι, βλ. λ. [σκουλήκι](#).

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας